

Nieuwsbrief 19 van de zwerfsteengroep mei 2008

Op 5 mei was de thema-avond van de zwerfsteengroep gewijd aan krijtsponzen. Dit wil zeggen sponzen uit de krijtperiode.

Vanoudsher worden drie groepen sponzen onderscheiden:

- de demosponzen, demo staat voor 'gewoon': het skelet is opgebouwd uit spongine en veelal kwartsnaalden.
- de hyalosponzen, hyalo staat voor 'glas', het skelet bevat alleen kwartsnaalden
- de calcispongia, waarvan het skelet uit kalknaalden bestaat. Let wel: in een fossiel kunnen deze kalknaalden secundair verkiezeld zijn.

Alle drie de hoofdgroepen zijn in het krijt vertegenwoordigd.

De krijtsponzen in onze collecties zijn wat herkomst betreft te verdelen in twee groepen; ten eerste het zwerfsteenmateriaal, veelal in het oostelijk grind. Maar ook wel in het noordelijk zwerfsteenmateriaal, en dan veelal afkomstig uit Denemarken en Zuid-Zweden.

Van de herkomst van de sponzen uit het oostelijk grind bestaat nog geen compleet beeld. Uiteraard zijn het bekken van Münster, het gebied rond Hannover en het schiereiland Rügen potentiële oorsprongsgebieden.

Maar ook de Baltische staten of dichterbij de Stenwederbergen bij Meppen komen in aanmerking.

Er zijn heel wat soorten te vinden. Krul vermeldt in zijn boekje "Zwerfsteenfossielen uit Twente" uit 1954 al 27 soorten krijtsponzen.

De tweede herkomstgroep bestaat uit in situ verzameld materiaal o.a. bij Paulmy en Villers sur Mer, beide in Frankrijk.

Maar ook het bekken van Münster met name de omgeving van Coesfeld kan in een tijdelijke ontsluiting mooie sponzen leveren.

Als zwerfsteen zijn 3 soorten zeer talrijk namelijk de Doryderma, de Rhizopoterion en de Coscinopora. De Doryderma's zijn meestal zwaar verkiezeld. Van de Rhizopoterion worden vaak wortelstukjes gevonden, maar soms ook bekerstukken en van de Coscinopora gaat het vaak om de bodem van de beker. Dat aan deze gewone sponzen nog wel wat te ontdekken is bewijst een artikel in Grondboor en Hamer van Tom Koops, die een wafelstructuur ontdekte op de overgang van de steel naar de beker. Daarvoor moest eerst wel de opperlaag met de karakteristieke slingerende kanalen worden weg geprepareerd.

Er kunnen heel wat soorten krijtsponzen worden aangetroffen in het oostelijk grind. Jammer genoeg zijn ze niet altijd op naam te brengen.

Een deel van het materiaal dat de revue passeerde op de thema-avond wordt hier kort genoemd.

Een *Procaliapsys clavata* lijkt op een fijn gebouwde rhizopoterion.

Een *Stigophyma* valt op door zijn lange rechte kanalen en doet wat aan een koraal denken. Een *Calopegma* heeft een ondiep kommetje en lijkt op een oor van een mens. Een *Aulaxinia* staat bekend als augurkspons, daar lijkt hij dan ook op. Dan is er de *Plinthosella*, de rammelspons, een vuurstenen bolletje. Een enkel exemplaar rammelt inderdaad als je hem schudt. Bij de meeste exemplaren zit de kern echter vast en hoor je niets.

Erg mooi zijn ook de labyrintsponzen, de *Plocoscypia*. Jaap heeft een fraai compleet uitverweerd exemplaar uit Neuenkirchen, die bij dit artikel wordt afgebeeld. Maar er zijn er ook die massief in de vuursteen zitten.

Van de beroemde paddenstoelsponzen, de *Coelophthychia*, vinden we in Wilsum en omgeving alleen de stelen of delen van stelen. Hoedfragmenten worden niet of nauwelijks aangetroffen.

Rob heeft uit Coesfeld een compleet exemplaar die nog gedeeltelijk in het moedergesteente zit.

De spons *Phyllodermia* wordt nogal eens verwisseld met een ordovidische soort.

Een *Leigonia* kenmerkt zich door een ondiepe kom met een dikke wand.

De *Cinclidella solitaria* die door Krul als een kleine tere spons wordt beschreven komt ook als grote stevige spons voor.

Een voorbeeld van een spons met een kalkskelet is de *Porosphaera globosa*.

De kalkexemplaren stammen uit de keileem. Jaap heeft er wat uit Travemünde.

Maar in situ vondsten uit Denemarken en het bekken van Múnster zijn er ook.

Een enkele keer worden ze verkiezeld gevonden in het oostelijk grind. Daar werden ook enkele exemplaren van getoond.

Rein Kok heeft rond 1980 heel wat sponzen uit Paulmy meegbracht en royaal uitgedeeld op onze vereniging. In de zwerfsteengroep zijn er uit die tijd vele fraaie exemplaren aanwezig onder andere van de *Stachyspongia*, die in Wilsum erg zeldzaam is, maar in Paulmy algemeen is. Een mooie bekierspons uit Paulmy is de *Chenendopora gratiosa*.

Villers sur Mer aan de Normandische kust, is vooral bekend door zijn ammonieten uit de jura. Maar boven op de jurakleien liggen cenomaankalken waaruit prachtige sponzen op het strand raken. Zoals de *Syphonia pyriformis* en de vijflobbige *Hallirhoa costata*. Het mooie van een strand is de vrije toegankelijkheid. Vooral zo eind april begin mei is het er goed zoeken.

Je vindt er mooie grote exemplaren.

Je moet al een flinke rugzak hebben wil hij niet met 6 sponzen vol zitten.

Plocoscyphia sp.
vindplaats: Neuenkirchen
Duitsland
collectie: J.Dreef

literatuur:

- Fossiles de France et des régions limitrophes. Guides Géologiques Régionaux door J-C. Fisher
- Fossilien aus dem Campan von Hannover door de Arbeitskreis Paäontologie Hannover
- Gea 1983-3, een themanummer over sponzen.
- Zwerfsteenfossielen van Twente door H.Krul
- www.cretaceous.de
- Fossilien Westfalens teil 1: Invertebraten der Kreide door Kaever e.a.
- Grondboor en Hamer 1984-6: Een sponzenparadijs door R.J.Kok
- Grondboor en Hamer 2004-6: een nieuwe krijtspons uit het oostelijk grind ? door T. Koops

J.D.